

УДК 176

М. В. Грицишина
кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії
Рівненського державного гуманітарного університету

СЕНСУАЛІЗМ ДЖ. БЕРКЛІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ Й НАУКИ

Актуальність статті зумовлена тим, що формування сучасної картини світу здійснюється через усвідомлення власного досвіду, власних вражень, що всебічно корелюється із сенсуалістичною концепцією. Саме тому варто знову повернутися до геніальних думок великого англо-ірландського філософа Джорджа Берклі, який ставить перед собою мету з'ясувати, як саме ми сприймаємо за допомогою зору відстань, величину та положення об'єктів, розглянути, в чому полягає різниця між ідеями зору й торкання, визначити, чи існує ідея, спільна для обох цих відчуттів.

Дж. Берклі, розглядаючи всі ці питання, дає на них набагато глибші й, на нашу думку, фундаментальніші відповіді, аніж учені в галузі оптики. Ці відповіді руйнують і перевертають наше вузьке, але загальноприйняте розуміння нашої чуттєвості. Наприклад, як ми сприймаємо відстань, як саме ми орієнтуємося в просторі й оцінюємо дистанцію до якогось предмета. Тут кожному й так зрозуміло, що не оком ми бачимо відстань, розрахунок відстані, звісно, є актом судження, заснованим на емпіричному досвіді. Дж. Берклі вступає в дискурс із ученими-оптиками, які намагаються пояснити, що люди вимірюють і оцінюють відстань до предмета завдяки куту розходження променів. Дж. Берклі повністю відкидає цю теорію як пояснення чи як причину. Він не намагається спростувати наявність променів у природі, але спростовує твердження, що саме кути розходження променів дають нам змогу оцінити відстань. Смішно було б уважати, що дитина, ідіот або собака вимірює величину кута променів, щоб зробити висновок про відстань. Та й ми самі ніколи це не робимо.

Звісно, відстань не може сприйматися сама собою, бо не є за своєю природою сприйнятною, очевидно, що є ще якась ідея, яка сприймається в процесі зору та слугує засобом уведення в наш дух або глузд ідеї відстані.

Дж. Берклі вказує на те, що завжди в нашому досвіді існують поряд із оцінкою відстані та супроводжують велику або маленьку відстань ці відчуття, які ми отримуємо під час споглядання предмета на великій чи маленькій відстані, вони кажуть нам і про саму відстань. Наприклад, через те, що наш дух унаслідок постійного досвіду знайшов, що ми отримуємо різні відчуття, які завжди супроводжують різні диспозиції очей і залежать від відстані предметів, на які ми дивимось, і встановлюється постійний зв'язок між цими двома розрядами ідей відстані й відчуття.

Але зв'язок цей виявляється таким сильним і звичним, що, тільки-но ми відчуваємо певні відчуття, які відповідають певній диспозиції очей, одразу ж у нашому дусі виникає інший розряд ідей, а саме ідея відстані, що навіюється й тісно пов'язана з першою чуттєвою ідеєю. Тобто характерні відчуття притаманні певній диспозиції очей, напруженню зорових нервів, звуженню, або розширенню зіниці, виявляються збудником вторинної ідеї, яка виникає в нашій душі, нерозривно слідуючи за первинною, чуттєвою ідеєю, і ця ідея і є ідеєю відстані.

Дж. Берклі пояснює, як саме в духові з'являється ідея відстані, але це пояснення стосується тільки близьких об'єктів. Для того щоб упевнитись в істинності такого пояснення, варто лише провести невеликий дослід, і ми певні, що кожен сам зможе дійти того ж висновку про природу виникнення ідеї відстані, з'ясувавши це на власному досвіді. Беремо якийсь предмет на зразок олівця чи ручки й наближаємо предмет до носа, а потім віддаляємо його, відслідковуючи власні відчуття. Ми можемо зазначити, що відчуваємо певні відчуття, пов'язані зі зміною положення очей. При наближенні чи віддаленні предмета відстань між зіницями то зменшується, то зростає.

Так само ідея, яку звичка пов'язала з якимось відомим нам звуком, безпосередньо вводиться в розум, як тільки ми чуємо цей звук.

Із цього всього випливає, що судження, яке ми виносимо про відстань об'єкта, є повністю результатом нашого досвіду. Але це, звісно, не єдина ідея, завдяки якій ми робимо судження про відстань.

Якщо наблизити предмет, що знаходиться на відстані, порівняно з якою розмір зіниці має помітну величину, то ми помітимо, що вид його стає більш нечітким, віддаляємо об'єкт, і вид його стає чіткішим. Отже, через те, що такі самі відчуття з'являються завжди при наближенні на таку відстань об'єкта, в духові встановлюється сильний досвідний зв'язок відчуттів і ідеї відстані, в якому, ясна річ, відчуття вказують духу на певну відстань. Отже, для того щоб одна ідея породжувала або навіювала іншу, необхідно, щоб вони з'являлися постійно одночасно.

Ось ще один знак, який супроводжує занадто близьку відстань, який, за нашим досвідом, завжди з'являється з наближенням предметів на відстань до ока, поряд із якою величина зіниці має помітну величину. Ця неясність зору виникає завжди при суттєвому наближенні, виникає в кожного й супроводжується певним напруженням очей, тому викликає звичку сприймати такі відчуття як символ наближення до предметів.

Тут Дж. Берклі показує те, як диспозиція очей і неясність зору опосередковано провокують виникнення ідеї маленької відстані, й те, що, для того щоб одна ідея навіювала іншу, достатньо протягом свого емпіричного досвіду завжди споглядати їх разом, і якщо так відбувається, то, як тільки збільшується неясність зору, завжди в нас народжується ідея маленької відстані.

Але ж якщо абстрагуватися від звички та свого суб'єктивного досвіду, то така ідея неясності може породжувати ідею як меншої, так і більшої відстані або взагалі ніяку ідею. Отже, все це відбувається на ґрунті нашого досвіду.

Філософ зауважує, що «неясное видение бывает в тех случаях, когда лучи, исходящие из каждой отдельной точки объекта, не вполне вновь собираются в одной соответствующей точке на сетчатке, но занимают на ней некоторое пространство, так что лучи, исходящие из разных точек, смешиваются и тем образуют неясность. Оно противоположно отчетливому видению и сопровождает близкие объекты. Слабое же видение бывает в тех случаях, когда по причине расстояния объекта или густоты промежуточной среды из объекта в глаз попадает немного лучей. Оно противоположно сильному или яркому видению и сопровождает отдельные объекты» [3, с. 67].

Ідучи далі у своєму досліді, Дж. Берклі зазначив, що ніщо з того, що ми сприймаємо на відстані зором, не знаходиться на відстані й ніщо, що знаходиться на відстані, ми не сприймаємо зором. Ця гра слів може збити нас із курсу правильного розуміння, отже, ми вважаємо за потрібне зупинитися на цьому для детальнішого розгляду цього твердження. Коли ми сприймаємо якийсь об'єкт на великій відстані зором, ми не можемо точно визначити ані розмір, ані форму, ані інші якості об'єкта. Якщо ми споглядаємо якийсь об'єкт на великій відстані, ми робимо висновок про приблизну форму цього об'єкта через так звану «слабкість виду», робимо висновок про велику відстань. Цей предмет являється нам у вигляді плями, що налічує, скажімо, 50 minimum tangible (далі – m. t.) (мінімальних видимих точок) у діаметрі. Потім, якщо ми наблизимось і суттєво скоротимо відстань із заплющеними очима, коли ми розплющимо очі, то нашому зору постане зовсім інший об'єкт, він буде налічувати на-

багато більшу кількість м. т. й буде мати меншу слабкість виду та більш чітку форму. Якщо ми наблизимося ще суттєвіше й опинимось біля самого об'єкта, то те, що ми будемо сприймати зором, не буде мати нічого спільного з тим, що ми сприймали в перший чи другий раз. Отже, ми не можемо на відстані сприймати зором те, що знаходиться на відстані, бо по мірі наближення зорові ідеї змінюються постійно та ідея об'єкта, що знаходиться на відстані милі і сприймаються зором, буде дуже відрізнятися від ідеї того ж об'єкта, що сприймається на відстані 0,5 милі, але й ця ідея не показує нам об'єкт, який знаходиться на відстані.

«Предположим, что глядя на Луну, я сказал, что она отстоит от меня на 50 или 60 земных радиусов. Посмотрим, о какой Луне здесь идет речь. Очевидно, что это не есть видимая Луна или что-нибудь в виде видимой Луны или вообще то, что я вижу, ибо я вижу только круглую светлую плоскость, имеющую около 30 видимых точек в диаметре. В самом деле если бы я стал двигаться прямо по направлению к Луне от места, где я стою, то, очевидно, объект изменялся бы, пока я приближался; и когда я подвинулся бы вперед на 50 или 60 земных радиусов, то я вовсе не очутился бы вблизи малой круглой светлой плоскости и не воспринимал бы ничего подобного ей. Последний объект давно уже исчез, и если бы я пожелал снова найти его, то для этого мне следовало бы вернуться назад на землю, на то место, откуда я начал двигаться» [3, с. 71].

Ми з вами можемо пригадати, як зорові враження можуть уводити нас в оману.

«Сделаем еще другое предположение: допустим, я воспринимаю зрением слабую и темную идею какой-то вещи и сомневаюсь, человек ли это, дерево или башня, но думаю, что этот предмет находится на расстоянии приблизительно мили, очевидно, я не могу думать, чтобы на расстоянии мили находилось именно то, что я вижу, или чтобы последнее имело подобие или сходство с чем-то, находящимся на расстоянии мили; ведь с каждым моим шагом по направлению к нему внешний вид его меняется и из темного малого и слабого становится ярким, большим и сильным. Когда я пройду всю милю, тогда то, что я вначале видел, совершенно исчезнет, и я не найду ничего похожего на него» [3, с. 72].

Отже, з усього вищесказаного ми вже зробили висновок, що між ідеями, які сприймаються завжди разом, виникає досвідний зв'язок. Такий зв'язок виникає між ідеями зоровими та ідеями дотику.

Наприклад, сприймаючи зором якусь відстань або форму, ми підходимо до об'єкта і сприймаємо те саме на дотик і сприймаємо твердість або м'якість. У такій дослідній практиці ми встановлюємо зв'язок між зоровими відчуттями та відчуттями дотику, і для нас стає звичкою те, що, сприймаючи якийсь предмет на відстані, наприклад, цеглину, ми підходимо до неї, відчуваючи дотикову відстань, ми торкаємось предмета і сприймаємо його форму і твердість на дотик. Отже, з досвіду ми встановлюємо, що певні зорові відчуття на певній відстані говорять нам про те, що при торканні в нас виникнуть такі відчуття дотику, як твердість і гострі кути, і все це викликає в нас ідею цеглини. Але із цього ми з вами встановлюємо те, що ми не бачимо відстані самої по собі й нічого з того, що ми сприймаємо зором, не знаходиться на відстані.

Загалом Дж. Берклі наголошує на тому, що ані речі самі, ані їх ідеї в дійсності не сприймаються зором. Ми сприймаємо зором тільки кольори, відтінки та світлотінь, а вже ось комбінація цих кольорів і досвід дотику навіюють або дають нам поняття якоїсь речі. Тобто ми бачимо якусь комбінацію кольорів із певною слабкістю, із цього ми робимо висновок, що об'єкт знаходиться на певній відстані. Ми проходимо відстань до цього об'єкта й уже з доторку робимо висновок про форму і твердість (дотикові ознаки).

Ми з'ясували, що ідеї відстані нам навіює диспозиція очей, неясність чи ясність, слабкість чи менша слабкість виду, але це ще не все. Для того, щоб винести судження про відстань, коли ми маємо справу з великою й дуже великою відстанню, ми звертаємо увагу на проміжні об'єкти, на їх

розмір і на їх форму. Якщо, наводить приклад Дж. Берклі, ми бачимо якусь слабку фігуру на великій відстані й сумніваємося, башта це чи людина, спочатку ми знаходимо певну кількість проміжних об'єктів, які теж віддалені один від одного й можуть слугувати орієнтирами, наприклад, дерева, що окрема стоять. І якщо ці дерева є проміжними об'єктами, тобто розташовані так, що знаходяться між споглядачем і невідомим об'єктом, при цьому одне дерево знаходиться ближче до вас, а інше досить близько до сумнівного об'єкта, але не так далеко від вас, то ви знаходите очевидним, що це саме дерево, а не щось інше. Тоді ви спочатку звертаєте увагу на проміжні об'єкти, видимий розмір першого дерева, слабкість його виду, що навіює вашому духу певну середню віддаленість. Потім ви схоплюєте зором інше дерево, яке знаходиться ближче до сумнівного об'єкта. Ви знаходите, що слабкість виду цього дерева набагато більша, а його видимий розмір набагато менший і налічує в собі близько 100 м. т. Якщо це дерево є останнім видимим проміжним об'єктом і знаходиться достатньо близько до цього об'єкта, так що відстань між ними можна не вважати за суттєву, то ми порівнюємо видимі розміри цього дерева та цього невідомого об'єкта, що нам нагадує або башту, або людину, і якщо видимий розмір цього об'єкта налічує більшу кількість м. т., ніж видимий розмір проміжного об'єкта (дерева), що розташовано найближче до нього, то це скоріше башта, ніж людина. Бо, виходячи зі свого емпіричного досвіду, ми знаємо, що видимий розмір людини, яка знаходиться далі, ми підкреслюємо, далі від спостерігача, ніж дерево, не може бути більшим, ніж видимий розмір дерева. А от якщо дерево знаходиться далеко від спостерігача, а людина дуже близько, то видимий розмір дерева буде налічувати меншу кількість м. т., але знов-таки ми, завдяки нашому емпіричному досвіду, не робимо висновок, що дерево менше за людину, котра стоїть поруч. Потрібно пам'ятати, що порівнювати ми можемо тільки об'єкти якогось одного відчуття. Видимий розмір ми можемо порівнювати тільки з видимим, але ніколи з дотиковим, оскільки дотиковий розмір і є дійсний і незмінний розмір, а видимий, як ми вище з'ясували, є постійно змінним, не є дійсним, хоча й знаходиться в певній залежності від дотикового, але не є рівним йому чи його копією.

«Тем не менее, на самом деле идеи, вводимые каждым отдельным чувством, совершенно различны и не зависимы друг от друга, но так как они постоянно наблюдаются вместе, то и высказываются как бы об одной и той же вещи. Благодаря изменению шума я воспринимаю различные расстояния кареты и раньше, чем выглянул, знаю, что она приближается. Так ухом я воспринимаю расстояние совершенно тем же самым способом, каким я воспринимаю его глазом» [3, с. 73].

У мене у дворі є залізні ворота з хвірткою, яка постійно грюкає, коли хто-небудь заходить і зачинає її. Цей металевий звук нагадує ляскіт ланцюгів. Але я зі свого життєвого досвіду, почувши такий ляскіт, одразу роблю висновок, і в моєму дусі одразу виникає ідея хвіртки, що зачинається. Але будь-яка інша людина, яка не мала такої хвіртки та не мала досвіду спостерігати, як вона зачинається, не буде впевнена в тому, що саме грюкає, і тут у кожного, залежно від його суб'єктивного емпіричного досвіду, виникають свої ідеї (ланцюги, підвіконня чи щось таке інше). Насправді ми більше схильні довіряти зору, ніж слуху, бо ідеї зору й торкання набагато більше тісно пов'язані, ніж ідеї слуху й торкання.

«Так легко убедить человека, что собственно предметом слуха являются не тела и внешние вещи, но только звуки, через посредство которых внушается сознанию идея того или иного тела или расстояния. Между тем, каждый с большой трудностью замечает разницу, существующую между идеями зрения и осязания, хотя на самом деле человек столько же видит и осязает одну и ту же вещь, сколько слышит и осязает одно и то же» [3, с. 74].

Філософ також розглядає об'єкти, схоплені зором, й об'єкти, які ми отримуємо при посередництві перших у

нашому дусі, – дотикові. Як ми вже дослідили, ідеї зору, що ми отримуємо, нам повідомляють як знаки про те, що ми можемо сприйняти підійшовши й доторкнувшись. Так само, як слова рідної мови, які позначають якісь поняття, і ми їх чуємо з дитинства. Наприклад, стілець. У нашому дусі слово стілець тісно пов'язано з ідеєю стільця, і тільки-но ми чуємо це слово, одразу ж в уяві з'являється ідея життя (абстраговано). Цей зв'язок виявляється таким сильним, що дуже складно чи майже неможливо змусити себе не розуміти рідної мови, чути слова або зробити так, щоб не виникали ідеї, які позначають ці слова. Так само вторинні об'єкти чи ті об'єкти, які тільки навіюються зором, мають на нас більший вплив і привертають до себе більше уваги, ніж самі об'єкти відчуття. І первинні об'єкти зі вторинними об'єктами як знаки з позначуваними ними речами входять у наш дух у набагато сильнішому зв'язку, ніж зв'язок ідеї (поняття) і слова.

Ідеї про перехід образів сприймання в когнітивні енграми на довгі часи спонукали філософів і вчених інших галузей знання шукати підтвердження двобічному характеру людського знання. У прикладному аспекті сьогодення дня ці ідеї втілено в практиці «детекції брехні» (або поліграфічних перевірок). Головною ідеєю цього методу є припущення, що стимул, пов'язаний із подією, щодо якої проводиться розслідування, повинен активізувати наявну «ідею» або образ конкретної ознаки події, якщо вона відома опитувальній особі. У зв'язку з цим Дж. Берклі передбачав і в онтологічному плані спробував розв'язати дуже складну й до сьогодні не вирішену ні у філософсько-методологічному, ні в конкретно наукових дослідженнях відому гносеологічну проблему. Мова йде про так звану психофізичну проблему, яку із середини XIX століття стали називати психофізіологічною проблемою.

Зазначимо, що майже сторічний досвід детекції брехні не має у своєму арсеналі методу, який би на науково обґрунтованій підставі давав можливість на основі аналізу наявних фізіологічних реакцій визначати конкретний зміст психічних процесів, що виникають «паралельно» (конкретні думки, образи або уявлення, наміри, конкретні емоції тощо).

Але наявна практика поліграфологів (спеціалістів із детекції брехні) є підтвердженням ідей Дж. Берклі. Так, у праці відомого російського академіка В.О. Варламова («Детектор лжи», г. Краснодар, 1988) наводиться приклад розслідування вбивства одиної жінки. Як стимул під час опитування підозрюваних осіб був використаний колір нової скатертини на столі в домі потерпілої, яку вона вперше постелила напередодні трагедії. Із кола підозрюваних осіб (15 осіб) було виявлено двох чоловіків, які яскраво реагували на фізіологічному рівні на пред'явлений стимул, у цьому випадку жовтий колір скатертини. Подальші оперативні-слідчі дії повністю викрили цих двох підозрюваних у вчиненні цього тяжкого злочину. І хоча жоден із фахівців ніяк не може проконтролювати істинність матеріалізації ідеального сліду, тобто показань особи, об'єктивна перевірка висновків спеціалістів-поліграфологів у 98% випадків підтверджує їх.

Отже, ми можемо ще раз підкреслити геніальне передбачення Дж. Берклі про невід'ємний зв'язок між образами сприйняття і їх «ідеями», тобто абстрактними когнітивними енграмами речей, подій, емоцій та інших психічних виявів, що пов'язані з пізнанням людиною світу і її діяльністю.

У наведеному прикладі винні особи під час учинення злочину по каналу зорового сприйняття отримали «образ» жовтої скатертини, який, за Дж. Берклі, втілюється в абстрактну ідею «жовтої скатертини». Спеціаліст поліграфа словом, тобто ідеальним стимулом, активізував цю «ідею», яка, у свою чергу, вплинула на активність фізіологічних процесів, що реєструються із допомогою приладу – поліграфа.

Отже, Дж. Берклі на філософському рівні вирішив проблему тестування наявності певних «ідей» за рахунок стимулювання людини відповідним, у тому числі й ідеальним,

подразником (словом). І якщо в людини є ця «ідея», то вона (ідея) обов'язково активізується. Це є ніщо інше як тестування пам'яті людини. Причому Дж. Берклі задовго до сучасних дослідників уводив до ряду «ідей» не лише образи суттєвого сприйняття, а й моральні надбання, когнітивні структури, абстрактні умовиводи тощо.

Дж. Берклі у своїх дослідженнях намагався пояснити, як саме ми сприймаємо величину об'єктів. І знов-таки він відкидає теорію оптики як пояснення способу, через який ми сприймаємо величину об'єктів. Оптика пояснює, що ми відчуваємо величину об'єкта завдяки кутам і відстані. Ми дійсно можемо вирахувати величину якогось віддаленого об'єкта математично, формулами, за допомогою кутів, падаючих променів і відстані. Але сприйняття наше вільне від цього, і ми цим не користуємося в повсякденному житті. Ми не бачимо за геометрією. Але тоді що ж вводить у наш дух ідею величини об'єкта?

На шляху до розв'язання цієї проблеми Дж. Берклі, працюючи над працею «Дослід нової теорії зору» й розв'язуючи саме це питання, знаходить відповідь, яка, безперечно, шокує філософів і мислителів цього часу, як і вся його праця. Теорія Дж. Берлі руйнує уможливлені кордони й усі традиційні підходи в розв'язанні проблеми сприйняття. Дж. Берклі не тільки дає ще один підхід у розумінні чуттєвості, він перший уносить ясність у вирішення цієї проблеми, своєю сенсуалістичною практикою він відкидає всі несмотрібі, занадто складні й недоцільні теорії вчених з оптики, які тільки ускладнювали розуміння та відтіняли складнощами просту істину, натомість не даючи жодної відповіді на питання: «Як саме ми сприймаємо?».

Так, як саме ми сприймаємо величину об'єкта? Дж. Берклі передусім розрізняє величину об'єкта, що існує поза духом і знаходиться на відстані від нас, й об'єкта, що ми сприймаємо дотиком. Величина об'єкта, що сприймається на дотик, завжди залишається однаковою, незмінною, незалежно від відстані, а величина об'єкта, що сприймається зором, постійно змінюється залежно від відстані. Це відбувається тому, що зорова величина зумовлена кількістю точок *m. t.*, що її покриває.

Дж. Берклі робить величезний крок у майбутнє й торкається таких сучасних галузей науки, як кібернетика та кінематографія.

Він заклав фундамент сенсуалізму, новий підхід до розуміння людської чуттєвості, зокрема його розкриття механізму, введення в дух ідей зорового сприйняття, знання про природу зв'язку зорових об'єктів.

Ідеї Дж. Берклі втілено й у такому феномені культури та науки, як кібернетика. Кібернетику було визначено як мистецтво управління, як науку про управління, зв'язок, переробку інформації. Кібернетичні системи почали розглядати незалежно від їх матеріального втілення як автоматизовані регулятори в техніці, людському мозку, біологічних популяціях, людському суспільству загалом. Кожну кібернетичну систему розуміли як таку, що складається з елементів, які можуть сприймати, запам'ятовувати й переробляти інформацію, а також обмінюватися нею.

Теоретичне ядро кібернетики становили інформаційна теорія, теорія алгоритмів, авторайцій, оптимального управління, поділу образів. Постає також проблема сигналу. Технічними засобами вирішення завдань кібернетики стали ЕОМ, а сам мозок розглядали як обчислювальну машину.

Отже, фізикалізм, механіцизм, біологізм, техніцизм як панівні форми наукового світогляду поповнюються всередині XX століття своєрідним їх синтезом – кібернетизмом. Постає кібернетичний світогляд, характерний для початкових стадій розвитку, як свого часу мали світоглядне значення біхевіоризм, рефлексологія, фрейдизм.

Література

1. Бэкон Ф. Сочинения : в 2 т. / Ф. Бэкон. – М., 1977–1978. – Т. 1. – 1977. – 568 с.
2. Бэкон Ф. Сочинения : в 2 т. / Ф. Бэкон. – М., 1977–1978. – Т. 2. – 1978. – 576 с.

3. Беркли Дж. Сочинения / Дж. Беркли. – М. : Мысль, 1978. – 554 с.
4. Богуславский В.М. Скептицизм в философии / В.М. Богуславский. – М. : Наука, 1990. – 269 с.
5. Бичко А.К. Історія філософії / А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський. – К. : Либідь, 2001. – 408 с.
6. Варламов В.А. Детектор лжи / В.А. Варламов. – Краснодар : Советская Кубань, 1998. – 356 с.
7. Декарт Р. Сочинения : в 2 т. / Р. Декарт ; пер. с лат. и фр. ; сост., ред. и примеч. В.В. Соколова. – М. : Мысль, 1994. – Т. 2. – 1994. – 633 с.
8. Гегель Г.В.Ф. Лекции по истории философии / Г.В.Ф. Гегель. – СПб., 1995. – 480 с.
9. Ільїн В.В. Філософія : [підручник для вищ. навч. закл.] : в 2 ч. / В.В. Ільїн, Ю.І. Кулагін. – К. : Альтерпрес, 2002. – Ч. 1 : Історія розвитку філософської думки. – 2002. – 464 с.
10. Історія філософії : [підручник] / [В.І. Ярошовець, І.В. Бичко, В.А. Бугров та ін.] ; за ред. В.І. Ярошовця. – К. : Вид. ПАРАПАН, 2002. – 774 с.

Анотація

Грицишина М. В. Сенсуалізм Дж. Берклі в контексті сучасної філософії й науки. – Стаття.

У статті розглядається суттєва для сучасної філософії та науки проблема – проблема самоспоглядання й переоцінки хибності або істинності сенсуалістичної практики згідно з основоположним філософським баченням Дж. Берклі. Адже філософ ставить перед собою мету з'ясувати, як саме ми сприймаємо за допомогою зору відстань, величину та положення об'єктів, розглянути, в чому полягає різниця між ідеями зору й торкання, визначити, чи існує ідея, спільна для обох цих відчуттів. Дж. Берклі, вивчаючи всі ці питання, які розглядалися до цього вченими в галузі оптики, дає на них набагато глибші й фундаментальніші відповіді, що спочатку руйнують і перевертають наше вузьке, але загальноприйняте розуміння нашої чуттєвості. Філософ вступає в дискурс з ученими-оптиками, які намагаються пояснити, що люди вимірюють і оцінюють відстань до предмета завдяки куту розходження променів. Він повністю відкидає цю теорію як пояснення чи як причину. Дж. Берклі намагається спростувати наявність променів у природі, спростовує твердження, що саме кути розходження променів дають нам змогу оцінити відстань.

Ключові слова: сенсуалізм, ідея, об'єкт, рух, форма, перспектива, кібернетика.

Анотация

Грицишина М. В. Сенсуализм Дж. Беркли в контексте современной философии и науки. – Статья.

В статье рассматривается существенная для современной философии и науки проблема – проблема самосозерцания и переоценки ложности или истинности сенсуалистической практики согласно основополагающего философского видения Дж. Беркли. Ведь философ ставит перед собой цель выяснить,

каким образом мы воспринимаем с помощью зрения расстояние, величину и положение объектов, рассмотреть, в чем разница между идеями зрения и касания, установить, существует ли идея, общая для этих двух чувств. Дж. Беркли, изучая все эти вопросы, которые рассматривались учеными в отрасли оптики, дает на них фундаментальные ответы, что сначала разрушают и переворачивают наше узкое, но общепринятое понимание нашей чувствительности. Философ вступает в дискуссию с учеными-оптиками, пытающимися объяснить, что люди измеряют и оценивают расстояние к предмету благодаря углу расхождения лучей. Конечно, расстояние не может восприниматься само собой, потому что не есть по своей природе воспринятым, очевидно, что существует еще какая-то идея, воспринимающаяся в акте зрения и служащая средством введения в наш дух или расщепок идеи расстояния. Значит, так как эти углы и линии сами по себе не воспринимаются зрением, отсюда выходит, что дух не с помощью них судит о расстоянии.

Ключевые слова: сенсуализм, идея, объект, движение, форма, перспектива, кибернетика.

Summary

Grytsyshyna M. V. Sensualism of J. Berkeley in the context of contemporary philosophy and science. – Article.

An essential and modern philosophy and science problem is being considered: the problem of introspection and re-assessment of truth and falsity of sensualistic practices, according to the fundamental philosophical views of J. Berkeley. The philosopher aims to find out how we perceive by sight distance, size and position of objects, to consider what the difference between the ideas of sight and touch, and, whatever there is an idea common the both these feelings. J. Berkeley, considering all the issues, discussed by scientists in the field of optics, gives them much more deeper and fundamental answers, which at first destroy and overthrow our narrow, but generally accepted understanding of sensuality. The philosopher enters into discourse with scientists-optics who try to explain that people measure and estimate distance to a subject through an angle of rays divergence. He completely rejects this theory as the explanation of how and why. J. Berkeley tries to deny the presence of rays in the nature, and denies the allegation that difference angles of rays allow us to estimate distance. It would be ridiculous to assume that a child, an idiot, or a dog measures angle of rays to conclude distance. We do not ever do it as well. Of course, distance cannot be taken by itself, because it is by its nature not perceived, it is clear that there exists another idea, accepted in the act of vision which serves as mean of introduction to our spirit or sense the idea of distance. So, as these angles and lines themselves are not perceived by vision, it turns out that the spirit judges about distance not by them. But here J. Berkeley indicates that behind our experience there are always these feelings existing near distance estimation, and perceived by us by looking at the subject on large or small distances and telling us about distance itself.

Key words: sensualism, idea, object, form, movement, perspective, cybernetics.